

Mészöly Miklós, 1951. Fotó: Kass János

Kass János, 1979. Fotó: G. Fábri Zsuzsa

FORTY-FIVE YEARS

In one of his finest, most lyrical obituaries, János Kass (with the aid of pictures made in 1951 in the Városmajor home of Miklós Mészöly and Alaine Polcz) conjures up “their wonderful, cruel youth!” As well as dealing with the beauty of the value, proportions, and space of the Bauhaus building his article breathes new life into the best-known artists and gifted people who passed through here, and their painful absence. This place was not just a home and a meeting-place, but also an intellectual workshop, which gave an example to many young artists. With this description of ‘this stage of the twentieth century’ Kass brings the age, with its beauty and terror, closer to his readers who treasure the film frames he has made as living memories.

Kass János

NEGYVENÖT ÉV

Mészöly Miklós és Polcz Alaine városmajori otthonában készültek ezek a képek 1951-ben. Negyvenöt éve őrzöm a negatívokat, a felvételeket, gyönyörű, kegyetlen ifjúságunk dokumentumait! Itt a nap süt, látszólag béke van, csendes vasárnap délután.

A házban él a tulajdonos is, Basch Loránd, a Baumgartner alapítvány kurátora, ügyvéd, műgyűjtő, Babits Mihály egykori jobb keze.

A földszinten lakik albrőlőként az ifjú Fodor András és Domokos Mátyás, gyakori vendég náluk Lator László. Babits születésnapján megfordul itt Illyés Gyula, Flóra, Weöres Sándor, Károlyi Amy, a magyar irodalom jelesei, és Basch Loránd meghívására összegyűlnek a múzeumnak berendezett földszinten teázni és emlékezni, a házi oltárként elhelyezett Babits-relikviák között.

Pogány Ö. Gábor (PÖG) az államosítás elől védett múzeummá nyilvánította a helyiségeket, hiszen Vágó Pál, a genfi Népszövetségi Palota építész tervezte a házat, amelyben ma a „Nyugat” múzeuma működik. Az utca felé forduló homlokzat egyszerű és kiegyensúlyozott, csak a műteremablak és egy szerény erkély fedí fel a belső terek változatos funkcióját. A Bauhaus-épület remekmű, egy nagy építész alkotása.

Néhány utcával feljebb lakott Ferencsik János, a közelben, a párhuzamos utcában Szimonidesz Lajos tábori püspök. Az Alma utcában Klaniczay Tibor irodalomtörténész, a jeles Balassi kutató.

A János kórház felé a klinika, ma az Érsebészeti működik itt, a szívműtétek színtere és dél felé ott a Déli vasút. A Bors utcában lakott Göncz Árpád, a Vár oldalában Csontos Gyula.

Csendes környék volt ez, ma benzinbúzzal telített főútvonal.

A terasz, ahol a fényképek készültek, a kertre néz. De a Csaba utcában, amint azt a „Film”-ben Mészöly Miklós oly gyönyörűen, torokszorítóan megírta, hamarabb megy le a nap és hűvös levegő

húzódik le délután az árnyékos Kis-Svábhegyről. Ez az oldal mindig is hidegebb volt.

Így rekonstruálva, a képek bizonyossága szerint, kora délután működött a kis Kodak Retina, az árnyékok is ezt igazolják. Még meleg volt, nyár, hiszen a növények javában zöldellnek, s a nap állása is ezt bizonyítja.

Az épületre ma is jó érzéssel gondolok, belső arányaira, az otthonos és mértéktartó terekre, a mediterrán loggiára, az ápolat függőkeretre.

A nagypolgárság valamikor így működött, és nem a kivagyiság, hanem az otthonteremtés vágya vezérelte, a legjobb tervezőt foglalkoztatta: Kozma Lajos, Kaesz Gyula, Kner Imre kora volt ez.

Az ötvenes években még viszonylag jó állapotban volt a ház, de az aknaszilánkokkal megspriccelt kőburkolat ragyái őrizték 1944–1945 telét-tavasát. A Városmajor a széthasított törzsű, megtépázott koronájú fákkal, foghíjjasan, de még ligetként létezett. Csaba utcai oldalát a Városmajori templom (Árkay műve, Aba-Novák freskókkal), északi oldalát a fogaskerekű végállomása és a virágkertészet zárta le. Rozsdásodó dróterítésekkel, otromba betonépületekkel még nem tűzdelték tele.

Meleg, csendes nyári estéken baglyok huhogtak, denevérek cikáztak, vadászva a lámpák fényében a kényszerköröket rová, láthatatlan szállal kipányvázott pillékre, lepkékre.

Nagy csendben, déli széljáráskor a tolató mozdony dohogása, fűtyszava, az ütközők csengése, csatogása felhallatszott ide.

A kihalt utcán sietős léptek kopogása, kapudörrenés. Egyszerre nyugtalanságot okozó fékcsikorgás, motorzaj, ajtócsapkodás, ingerült láрма, távoli kiáltás. Azután még nagyobb a csönd.

Egy denevér vergődik valahol, macska oson, maga is menedéket keres.

A hegyről lehúzódnak hűvös fuvallat jelzi a hamleti órán a hajnal közeledtét. A lámpák fénye sápadttá válik, néhány madár ébredezik pittyegve, és álmosan keltegeti társait.

Hrabal és Mészöly Budapesten

Megindul a nyomasztó éjszaka után a józan reggeli mozgás, a rémálmok belevesznek a napi lét kietlen közönyébe.

Azután 1953 nyarán Domokos Matyi, Fodor Bandi hozza a hírt: eltörlik a kötelező beszoigaltatást, valami mozog a parlamentben! Valaki beszélt! A hír, akár a láng, végigfut az emeleteken!

Délután többet tudunk már, újabb híreket Réz Páltól. Mészöly Miklós szekszárdi útjáról hoz keserves élményeket, lesöpört padlásokról, nyomorról, a vidék megalázásáról. A Városmajor utcai ház kapuja kulcsra zárva. Mégis, akár a füst, a réseken át pillanatok alatt eljut mindenhova az információ.

De az igazi forrás, az eleven hírközpont Sárközy Márta! Nagy erejű adó-vevő, lelki segítségnyújtó, ha kell, foltozó, gombot varró pótanya, ha kell, tigris, övéiért, kölykeiért csatába, harcba bocsátkozó, megalkuvást nem tűrő jellem! A Szilágyi Erzsébet fasori kis üzlethelyiség javító szövetkezet lépcsője lefele vezetnek, Sárközy Márta fogadta ott a vándort, helyet mutatva maga mellett. A hírek mellé keserű tea, jó szó, emberség is kijutott a kétségbeesettnek, a barátoknak. Közben keze egy pillanatra sem állt meg. Márta a fiát, Matyit is sokszor itt nevelte:

az író, a BBC jövődö munkatársát ez a környezet alapozta meg.

Tartást, bátorságot, követendö példát adott ez a műhely sok fiatalembernek. Hol volt ekkor még a szamizdatok kora, még egy fél évszázad pálcasuhogása, keserű leckéje várt az ifjakra, akik ma újabb kioktatásban részesülnek, deresedö hajjal. Már azok persze, akik megérték a jelent.

Hol van Vajda Júlia, aki Mészölyéknél pontokból-vezszökből szötte műveit? Hol van Bálint Endre, Nemes Nagy Ágnes, Tatay Sándor? Hol van Schaár Erzs, Vilt Tibor? Ugyan ki emlékszik arra, hogy a Moszkva tér neve Széll Kálmán tér volt? Hogy a Horthy fiúk lovaspóloztak a Vérmezö hatalmas gödrében? Az ostrom alatt repülötérként szolgált, majd bombakráttereibe kisvasút cepelte a budai vár romjait, ma, régen föltöltve, fákkal sűrűn benött park.

Ugyan ki emlékszik arra, hogy a tér, a fasor, az Ördögárok – akár a neve – háborús mészárszék volt, a kitörés vesztöhelye, nemcsak Martinovicsé, e szörnyű kora, a XX. század színpada!

A Városmajorban nőnek az árnyak, de kegyetlen és gyönyörű ifjúságunk dokumentumait néhány negatív filmkocka, néhány kép ma is elevenen örzil!